

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка

на правах рукопису

ТРОФИМУК
Олександра Петрівна

ТВОРЧІСТЬ ПИЛИПА ОРЛИКА
ДОЕМІГРАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ
(1642 — 1714)

Спеціальність 10.01.01 — Українська література

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

КИЇВ — 1996

821.161.2
Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у відділі давньої української літератури
Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України

Науковий керівник: доктор філологічних наук,
проф. О. В. МИШАНИЧ

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук
Л. В. УШКАЛОВ
кандидат філологічних наук
І. В. САВЧЕНКО

Провідна організація — Харківський державний університет

Захист відбудеться 17 грудня 1996 р. о ____ год. на засіданні
Спеціалізованої вченої ради (Д 01.24.02) при Інституті літератури
ім. Т.Г.Шевченка НАН України (252001, Київ, вул. Грушевського, 4)

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Автореферат розіслано 13 листопада 1996 р.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради
доктор філологічних наук

М.М.Сулима

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дане дослідження є спробою проаналізувати творчість видатної особистості української історії кінця XVII – початку XVIII ст. – Пилипа Орлика, гетьмана України, наступника, соратника і продовжувача справи Івана Мазепи.

Пилип Орлик є автором ряду творів – поетичних збірок, політичних маніфестів, які ще не піддавались літературознавчому аналізу. Творча спадщина екзильного українського гетьмана позначена тонким ліризмом; його індивідуальний стиль є наслідком успішного використання традиційних засобів сугестії ідей, характерних для народнопісенної й автохтонної книжної творчості й водночас відображає вплив домінуючих течій епохи бароко. Особливий інтерес становить творчий експеримент, застосований Пилипом Орликом у галузі побудови макрофабули віршового твору. Те саме можна ствердити й стосовно витворення Орликом жанру політичного маніфесту.

Саме в цьому й полягає актуальність даного дослідження: на основі аналізу творчої спадщини Пилипа Орлика ввести у літературознавчий обіг невідомі твори українського літературного бароко. Крім того, окреслити специфіку художніх засобів і способів сугестії ідей у творах, які репрезентують галузь "високого бароко" й виділити провідні ідеї, характерні для елітарної верстви Другої української держави, зробивши таким чином спробу висвітлити особливості світогляду "козацької нації".

Вибір об'єкту дослідження мотивований тим, що твори Пилипа Орлика були вилучені з культурного обігу. Проте його спадщина пропонує досліднику напрочуд вдячний матеріал для аналізу проблем чужомовності української літератури, а також проблем інтеграції нашої літератури у загальноєвропейський літературний процес.

Предмет дослідження становлять твори Пилипа Орлика, написані до 1714 р. – тобто, у той період його діяльності, коли автор був безпосередньо пов'язаним з перебігом культурних та політичних процесів у межах України, зануреним у національну

культурну атмосферу. Це дві поетичні збірки – “вінці поем” – панегіричного спрямування “Alcides rossiyiski...” та “Hippomenes sarmaski...”, а також політичний маніфест козацької старшини – “Pacta et constitutiones legum libertatumque Exercitus Zaporoviensis...”.

Основна мета дослідження – проаналізувати особливості індивідуального стилю Пилипа Орлика й порівняти способи вираження ідей, характерні для авторського стилю, з основними канонами естетики бароко.

Завдання дисертації полягає у тому, щоб ввести творчу спадщину Пилипа Орлика в культурний, зокрема літературознавчий обіг, а також у тому, щоб на прикладі його творчості продемонструвати провідні мотиви літератури “високого бароко”, способи й засоби їхнього мистецького вираження.

Мета і завдання дисертації визначають вибір методики дослідження. Це – комплекс методів, які звичайно використовуються для історико-літературознавчого аналізу твору: конкретно-історичний, порівняльно-історичний, а також історико-типологічний та історико-функціональний. Здійснюючи дослідницьку роботу, дисертантка спиралася на досвід та висновки українських вчених, які звертали свою увагу на вивчення літературного процесу XVII – початку XVIII ст.: М.С.Грушевського, І.Я.Франка, Ю.Я.Яворницького, М.Ф.Колесси, Д.І.Чижевського, М.С. Возняка, М.І.Петрова, О.І.Білецького, Г.А.Нудьги, В.П.Колосової, В.І.Крекотня, В.П.Маслюка, О.Піщака, Р.П.Радишевського, Л.О.Софронової, М.М.Сулими, В.О.Шевчука, В.В.Яременка, Н.М.Яковенко, Ю.Ісіченка, та ін.

Наукова новизна роботи полягає насамперед у введенні нового матеріалу, який ще не був об’єктом літературознавчого дослідження, а також у спробі нового погляду на суть стилю бароко як на творчу лабораторію, де витворювались новітні естетичні та соціальні ідеали нації.

Теоретична значимість роботи полягає у спробі виявити співвідношення поміж дещо химерними формами літературного бароко й змістом процесів трансформації світогляду українців від

типово середньовічних форм світосприйняття до менталітету новітньої європейської нації.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можна застосувати при укладенні систематичного курсу історії української літератури. Висновки автора сприятимуть вивченню специфіки літературного процесу кінця XVII – початку XVIII ст., можуть знадобитися у процесі побудови теоретичних та історико-літературних концепцій розвитку української культури вказаної епохи. Крім того, дисертація може відіграти позитивну роль у популяризації творчості Пилипа Орлика і його особи.

Робота апробована на конференціях, зокрема, на VI Сквородинських читаннях у Переяславі-Хмельницькому (1993 р.), на Міжнародній науковій конференції "Традиції античної культури у Центральній та Східній Європі" (Львів, 1994 р.) та на науково-теоретичній конференції "Культурний феномен Волинських Афін" (Остріг, 1995 р.). На тему дисертації опубліковано три статті; дисертантка брала участь у підготовці видання Конституції Пилипа Орлика до друку. Відбулось обговорення дисертації на засіданні Відділу давньої української літератури Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка.

Проблематика, мета і завдання зумовили структуру роботи. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури. Обсяг дисертації становить 187 с., з них 166 с. основного тексту.

ЗМІСТ РОБОТИ І ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

У Вступі обґрунтована актуальність роботи, визначена мета, завдання і методи дослідження, окреслено ступінь вивчення даної проблеми і необхідність її подальшого розроблення.

Біографія й чин великого українця вивчені глибоко і скрупульозно. Маємо на сьогодні вичерпні розвідки на цю тему Б.Крупницького, І.Борщака, М.Возняка, В.Кордта, М.Костомарова, Й.Бодяньського, І.Крип'якевича, а також В.Липинського та Д.Донцова, не кажучи вже про М.Грушевського. У цих працях вичерпно

подані відомості про життя "екзильного" гетьмана, про окремі періоди і навіть факти із його життя, з життя членів його родини. З немалої мистецької спадщини Орлика у фокус дослідницьких інтересів потрапляли насамперед політичні маніфести та ще "Діарій", проте вони не дають вичерпного уявлення про Орлика-письменника. Таким чином, в історичній перспективі Орлик-політичний діяч цілком заслони́в собою Орлика-письменника.

Літературні твори Пилипа Орлика у вузькому розумінні терміну не перевидавались і донині залишаються бібліографічною рідкістю. Така ситуація зумовила мету пропонованого дослідження – розширити знання про Пилипа Орлика, про його творчу спадщину в Україні і водночас на прикладі його творів проаналізувати якими ідеями живилась сучасна йому література, виявити пріоритети, які домінували у світогляді українців у кінці XVII – на початку XVIII ст.

У полі зору постійно перебували три групи питань, хоча їхній розгляд не пов'язаний безпосередньо з окремими структурними частинами дисертації, а здійснюється послідовно у всіх розділах на основі матеріалу різних фаз життя і діяльності Пилипа Орлика.

Перший пласт цих питань пов'язаний безпосередньо з особою Пилипа Орлика, з умовами становлення його особистості, з його естетичними, етичними та суспільно-політичними переконаннями, – словом, це питання, що стосуються біографії і розвитку особистості українця мазепинської доби.

Другий пласт питань – це проблеми історичного й теоретично-літературного плану: насамперед це проблема полімовності української літератури означеного періоду. Збірки Орлика "Alcides Rossyiskii..." та "Hippomenes sarmackii...", попри польську мову, цілком виразно засвідчують українську духовну стихію, питому для автора твору.

І, нарешті, – третій пласт питань, що фактично становить сферу перетину обох названих: це питання індивідуального стилю Пилипа Орлика, співвідношення його авторської манери з рисами домінуючого в кінці XVII ст. в Україні стилю бароко, зокрема, тої

його галузі, яка у літературознавстві позначена терміном "високе бароко".

Ясна річ, що вирішити усі ці питання у кандидатській дисертації неможливо. У роботі дано огляд тих умов, у котрих розвивалась особистість Пилипа Орлика; цьому матеріалу присвячений перший розділ. Другий, третій і четвертий розділи містять аналіз поетичних збірок панегіричного спрямування "Alcides gossiyksi" та "Hipromenes sarmacki...", а також латиномовного варіанту тексту Конституції 1710 р. Такий (хронологічно послідовний) принцип розгляду, на думку автора дослідження, покликаний повніше відобразити процес становлення Пилипа Орлика як майстра літературного твору.

Текст дисертації охоплює лише відтинок творчості письменника, котрий співпадає з "доеміграційним" періодом його біографії (до 1714 р.).

Розділ I. "Головні етапи життєвого шляху Пилипа Орлика на історико-культурному тлі епохи (1672 – 1714)". Батько Пилипа Орлика – Степан Орлик – походив з чеської шляхетської родини. Рід Орликів виемігрував після поразки на Білій Горі з Чехії; його представники розселилися по всій Європі. Українська галузь Орликів оселилася в Білорусі. Тут у селі Косуці 1672 р. й народився Пилип Орлик – майбутній український гетьман.

Батько Пилипа був католицького віросповідання, мати, Ірина, – походила з українського православного роду Малаховських. За православним обрядом був хрещеним і сам Пилип, що впливає із свідчень, поданих ним же у "Діарії".

Степан Орлик загинув у Хотинській війні 11 грудня 1673 р. Отож, Пилип ріс і виховувався під опікою матері – у цілковито українській духовній атмосфері. Саме сімейне виховання, на мою думку, заклало основи світогляду молодого шляхтича, сина героя антитурецької боротьби, хоча не слід нехтувати й впливами культурної атмосфери українсько-білоруського регіону.

Проте визначальна роль у процесі становлення особистості

молодого шляхтича належить освітнім закладам, де випадало вчитися Пилипу. Особливо варто наголосити на ролі Києво-Могилянської академії. Потрапивши тут під опіку визначних умів свого часу, як Стефан Яворський, Пилип Орлик мав прекрасні можливості до самовдосконалення. Здібний юнак пройшов тривалу школу державницької діяльності спочатку у канцелярії полтавського полку, а потім у гетьманській канцелярії.

Часи становлення особистості Пилипа Орлика припадають на "золоту епоху" Другої української держави, зокрема, на часи бурхливого й відносно систематичного розвитку української культури, яка дістала назву епохи "мазепинського бароко". Політика Мазепи вирізнялася масштабами й спрямуванням: він зміцнював становище старшини, свідомо чи несвідомо сприяючи розвитку в Україні нового елітарного стану. Крім того, гетьман скеровував частину своїх особистих прибутків на розвиток релігії і культури. Ревний покровитель православ'я, Мазепа вибудував цілу низку церков вибагливої архітектури ("мазепинське бароко"), заснував кільканадцять шкіл та друкарень (на кінець XVII ст. на Лівобережжі діяли тринадцять друкарень). Наслідком цілеспрямованих державницьких заходів гетьмана стало насамперед об'єднання Лівобережної України в єдиній соборній державі, а також зародження національної еліти (старшинські кола, значкове військове товариство тощо) і швидкий та успішний розвиток національної культури, що увійшов в українську історію під назвою "епоха Мазепинського бароко".

Що стосується системи освіти, то крім початкових шкіл, українці кінця XVII ст. навчались у трьох колегіумах – Чернігівському, Переяславському та Харківському; головним же осередком вищої освіти для всього православного світу була Києво-Могилянська колегія (академія). Викладачі академії, поміж іншим, викладали студентам елементи ідеологем, котрі могли б стати підґрунтям самосвідомості нації Гетьманщини – української держави демократичного типу з козацьким станом у ролі еліти.

Академія сформувала Орлика не лише як тонкого стиліста,

здатного працювати у гетьманській канцелярії. Саме в академії Орлик привчився бачити історію України очима козацької старшини, що він згодом втілить у історіософській візії "історії козацького народу" власної редакції, викладеній у преамбулі Конституції.

Близько 1693 р., у віці двадцяти одного року, Пилип Орлик зайняв посаду консисторського писаря в Київській митрополії, очевидно, завдяки протекції Стефана Яворського, а 1702 р. тридцятирічний Пилип Орлик стає генеральним писарем – канцлером Української гетьманської держави і найближчим співробітником гетьмана Мазепи.

Важливу роль у перебігу кар'єри Орлика відіграв шлюб (1698 р.) з Ганною Герциківною – донькою полтавського полковника Григорія Герцика: цей шлюб безпосередньо ввів його у коло козацької аристократії Лівобережної України.

Того ж 1698 р. відбулася ще одна значна подія у житті молодого канцеляриста: друкарня Києво-Печерської лаври видрукувала його поетичну збірку "Hippomenes sarmascki..." Цією збіркою Пилип Орлик ствердив себе як тонкого стиліста, обдарованого небуденним літературним хистом.

Проте перша літературна публікація Пилипа Орлика побачила світ ще 1695 р. у Віленській друкарні. Це – відомий панегірик на честь Івана Мазепи "Alcides rossijski..."

Іван Мазепа радикально поліпшив матеріальне становище сім'ї Орликів. Окрім маєтків на Полтавщині (посаг за Ганною), Пилип став власником значних угідь на Стародубщині та Чернігівщині, володів ранговими маєтками на Гадяччині. Орлик був першою особою, з ким Мазепа ділився своїми планами перед тим, як втаємничити ширше коло осіб.

Як довідуємося з "Письма Орлика к Стефану Яворському", близько 1707 р. у Києві почав діяти гурток козацьких зверхників, де старшини вивчали юридичні акти ранішого часу – договори Богдана Хмельницького, Івана Виговського тощо, – аби сформулювати правові положення існування України як незалежної суверенної

держави. Отож, коло 1707 р. Пилип Орлик опинився у самому центрі творення української політики, яка могла б у разі успіху докорінно змінити геополітичне обличчя Європи.

Пилип Орлик пройшов прекрасну школу красною письменства, політичної діяльності й державного будівництва. Майбутній гетьман знав усі тонкощі історіософських поглядів козацької старшини. Якщо й припустити неможливе, що він був настільки чужинцем, аж бачив історію України в іншому світлі, аніж козацька старшина, то, як нащадок шляхетської фамілії, мав з представниками генеральної старшини багато спільного: академічна освіта, лицарський світоглядно-етичний канон, єдність християнської релігії, – все це стирало до мінімуму відмінності між шляхтою різних країн; вивчення документів Києво-Печерського монастиря, ознайомлення з ідеями Юрія Немирича, з новітніми ідеями західно-європейської політологічної думки, – вивершували освіту і формування свідомості майбутнього гетьмана. Врешті, маючи немалі рангові і власні маєтності в Україні – як наслідок п'ятнадцятирічної діяльності на користь української справи, Орлик уже був частиною і породженням середовища, у якому жив і діяв.

Розділ II. Збірка Пилипа Орлика "Alcides rossijski..."

Перша поетична збірка Пилипа Орлика присвячена особі Івана Мазепи. "Alcides rossijski triumfalnym lawrem wkoronowany iasnie wielmożny iegomość pan Jan Mazepa hetman woysk ich carskiego przeswietnego maiestatu zaporożskich...1695 w Wilnie."¹ Орлик намагається виразити свою лояльність до українського гетьмана і використовує факт переможної військової кампанії Івана Мазепи, а також ювілейну дату: Іван Мазепа 1695 р. мав би святкувати десятилітній

¹ "Російський Альцід, триумфальним лавром коронований, ясновельможний його милість пан Іван Мазепа, гетьман Війська його царського пресвітлого маєстату Запорозьких, який, скрушивши гетьманською булавою у Кримській Лерні підмісячну гідру, і [своїм] переможним марсом прихиливши у підданство російських монархів бусурманській твердині Кизикермен, Тавань, Асламгород та інші, гордовитий магометанській імпрезі на хрестовому своєму колосі написав термінальний девіз: "Далі ні кроку". Від найнижчого слуги Пилипа Орлика, за російськими границями, через пошту мнєгомовної слави почутий і публічному світові неправним пером оголошений того року, коли божественний Альцід у стигійській Лерні хребта зламав хрестом багатоголової гідри, - 1695-го у Вільно").

ювілей свого гетьманування.

Збірку відкриває герб Дому (роду) Мазеп. Герб, оточений вишуканим й аж до надмірності бароково ампліфікованим геральдичним декором, під зображенням герба розміщено восьмирядковий вірш.

З третьої по восьму сторінку збірки міститься звернення автора твору до Івана Мазепи: "Iasnie wielmożny miłościwy panie", написане макаронічною латиною (тобто, сумішшю латинських та польських фраз). В цьому прозовому тексті Пилип Орлик оповідає про причини, які спонукали його до написання збірки. У тексті використано цитати з античних авторів Сенеки, Овідія, про що свідчать покрайні записи (маргіналії), де вказано автора і твір, з якого вибрано цитати.

З дев'ятої по дванадцяті сторінки книги поміщено вірш "Do tegoż Iasnie Wielmożnego Iegomości pana hetmana Woysk Zaporozskich Apostrophe".² Це "Звернення..." складається з десяти октав. Пилип Орлик звертається до Івана Мазепи, щоб той дозволив йому виголосити привітання з приводу триумфу гетьмана.

Панегірична творчість не лише оспівує, прославляє, сакралізує особу володаря чи клан, який він очолює, але й висуває певні цілі, котрі повинен втілити конкретний чи прономінативний герой панегірика. Як саме у часи Мазепи та Орлика сприймали панегіричні твори і наскільки профетичні побажання, висловлені у них, мали шанси бути втіленими, демонструє Володимир Кречотень. Аналіз видатним медієвістом панегірика Івана Величковського, адресованого Іванові Самойловичу, й спричиненого цим твором історичного резонансу дає нам розуміння механізму "барокового" сприйняття панегіричних творів і вагу панегіричного слова для сучасників Пилипа³.

Збірка "Alcides rossyijski..." продовжується твором "Dialogismus o Tryumphalnym nad Bissurmanem zwyciężstwie Iasnie wielmożnego Iego

² Ще раз звернення до того самого ясновельможного пана гетьмана Військ Запорозьких.

³ Кречотень В.І. Становлення поетичних форм в українській літературі XVII ст.:

Автореферат дис... д-ра філол. наук. - К, 1992. - С. 14. Див. також: В.І.Кречотень.

Українська книжна поезія середини XVII ст. // Українська поезія. Середина XVII ст.

/Упоряд., вступ. ст. та прим. В.І.Кречотня, М.М.Сулими. - К, 1992. - С.14.

мо́щи пана Івана Мазепи, hetmana Woysk ich carskiego пресвіетного маієстату Запоро́зских валецного россійского Alcidesa поеты́ckим ентузіазмом описану.⁴ Цей твір є найбільшим у збірці й займає 28 сторінок: з 12-ї по 40-у. Його можна назвати епічною поемою, збудованою за класичними канонами. Насамперед, маємо виразно виділені елементи композиції: твір розпочинається інвокацією: звертанням до муз у вигляді риторичного запитання. Зачин несподівано переходить у заперечення: автор наказує музам покинути місце дії, де панують божества війни Беллона і Градив та богиня помсти Немезіда. Це дуже цікаве місце в поемі. З одного боку – це типова медитативна ампліфікація на тему античного прислів'я "Inter arma tacent musae"⁵, написана за всіма приписами ренесансної риторики. І водночас – це місце неординарне і в контексті панегіричного твору, присвяченого перемозі володаря, і в контексті генерованої Орликом ідеологеми. Ця поетично-філософська медитація є виявом позиції Пилипа Орлика, його персонального бачення своєї епохи та її вад: погляди двадцятитрьохрічного писаря явно відрізнялись від уявлень його оточення – професійних військових. Орлик оспівує гетьмана-захисника, пропагує батальні подвиги, не менш криваві, аніж "подвиги" ворогів, і водночас відверто жалкує з приводу того, що "золотий вік" – вік мистецьких осягнень, – повинен "одягатись у панцир" – приноравлиятися до військового часу. Ставлення автора збірки до цієї ситуації виразно підкреслене використанням ще одного мотиву античного мистецтва: твердження про постійну дегресію віків – від "золотого", райського – і до "залізного", до "сучасності", котра в творах античних митців та мислителів має переважно пейоративні характеристики у порівнянні з героїчною добою предків. Мотив належить до постійних топосів всесвітньої міфології, літератури, це одна з провідних ідей людської цивілізації, проте можна твердити, що використання цього мотиву Орликом в

⁴ "Діалогісмус про триумфальну перемогу над бусурманом ясновельможного його милости пана Івана Мазепи, гетьмана Військ Запорозьких його царського пресвіетного маєстату войовничого Російського Альцідеса, описаний поетичним натхненням".

⁵ "Де діє зброя, там музи мовчать".

аналізованій збірці з огляду на її панегіричне звучання є неординарним. На мою думку, це свідчення того, що молодий автор відчував різницю поміж традиціоналістичними максимами сучасників з числа козацької старшини та власними, відчував своє особливе покликання й персональну відповідальність за свою епоху.

Отож, Пилип Орлик не творить панегірика у вузькому значенні, - він присвятив свій твір роздумам над сутністю, справжнім змістом життя й пошуку причин, через які вимріяний ним ідеал насправді виглядає так жалюгідно. Автор панегіричного твору вболіває за долю всього людства, а також над тим, що мистецтво, культура, мудрість не в пошані, більше того, "непоступливий вік" зовсім не звертає уваги на правдиві вартості, захоплюючись ефемерним блиском смертоносного металу, проминає справжні цінності й прямує через те до власної загибелі.

Пилип Орлик намагається пов'язати мотив своєї панегіричної поеми з творчістю про хрестоці походи, надаючи таким чином своєму твору ідеологічного звучання. Щоправда, з погляду сучасного українця таке пов'язання України з християнським (європейським) світом через посередництво Москви (нав'язання до традиції Палеологів), звучить принаймні дивно. Проте Орлик розвиває тему свого твору саме в такий спосіб: далі він уславлює "Moskiewskiego Jowisza".

Наступний рівень "олімпійської" градації у свідомості Орлика часу написання першої поеми, - це "Buławowładny Alcid", гетьман Мазепа. Пилип Орлик бачить у Мазепі удалого гетьмана, талановитого полководця, "захисника людності християнської від невірних нападників", що вірно служить своєму сюзерену - російському царю.

З іншого боку, у збірці протиставлено образ гетьмана Івана Мазепа харизматичній постаті Петра I. Мазепа відновлює історичну справедливість, повертаючи християнам споконвічні володіння і тому є безпосереднім виконавцем Божого Замислу, обранцем Провидіння. Таким чином Орлик прирівнює рід Івана Мазепа до королівських

родів Європи, намагаючись своїм епічним твором легітимізувати його право бути володарем, як то й було прийнято у європейській культурі з часів Вергілієвої "Енеїди". Отож, можемо стверджувати, що Орлик мав апіорний намір витворити ідеологічне забезпечення для нових українських володарів.

З цією метою автор панегірика вводить у свій твір алегоричного персонажа: "Ехо" є алегорією поетичної творчості, яка увічніює славу героя, розносячи вість про нього по всьому світі. Розділ поеми, який так і називається – "Echo", починається традиційним заклик до божества, – тобто, автор збірки символічно звертається до поезії, до луни, до чутки, щоби саме вони проголосили тему, покладену в основу замисленого ним твору. Ця частина збірки побудована особливо цікаво: "Ехо" не лише виступає у творі як символічна іпостась самого автора, але й цілком зримо, як реальне відлуння кінцівок віршових рядків твору.

Збірку завершують два короткі твори. Акрівірш польською мовою "Paeen triumfalny Lutni Apollinowej na Wileńskim Parnassie Victori Barbarorum, iaśnie Wielmożnemu legomości Panu Hetmanowi Woysk Zaporozskich"⁶ містить акронапис: "Ien Mazepa hetman woysk ich carskiego przeswietnego maiestatu Zaporozskich — Io! — Vivat!"⁷ та латиномовний твір "Tropheum domitori scytharum"⁸.

Архитектоніка твору не настільки складна, як можна було б сподіватися від твору епохи бароко. Після загальноприйнятих вступних елементів – надмір розбудованого титулу, герба адресата – ліричного героя панегірика та звернення автора міститься виклад сутності "подвигу" Івана Мазепи.

Ця тема – захист "християнських братів", які повсякчас піддаються розбійним нападам "невірних", виголошується автором поеми, дублюється "Ехом", і послідовно розгортається у авторській

⁶ "Пеан тріумфальний Аполлонової лютні на Віленським Парнасі для переможця варварів його милості пана гетьмана Військ Запорозьких".

⁷ Іван Мазепа гетьман Військ їх царського пресвітлого маєстату Запорозьких: "ура" – "Будь здоров!"

⁸ "Трофей умиротворювачу скіфів".

інтерпретації аж до тої сторінки панегіричної збірки Пилипа Орлика, де експлікований герб Івана Мазепи (хрест на постаменті зі знаком "V" – "Вікторія", над ним), що є кульмінацією в описі подвигу козацького вождя. В основу авторського замислу закладений символізм вексиліографічного зображення. Далі лишень констатується й верифікується факт перемоги – трофеєм: знаками звитяги, котрі лишаються за переможеним ворогом на полі бою, й водночас – військовою здобиччю. Цим символічно-прагматичним завершенням автор збірки остаточно переконує гіпотетичного реципієнта в істинності ідей, котрі він намагається сугерувати своїм твором. У даному випадку Так Пилип Орлик успішно поєднує антагоністичні домінанти світогляду епохи бароко: життєвий прагматизм й традиції тлумачення Біблійних та мистецьких феноменів.

Пов'язання героя твору з палеологівською легендою, яке зустрічаємо у першій поемі Пилипа Орлика, вочевидь вело автора до ствердження ролі України у Європейському світі через виконання нею загальноєвропейської місії захисту християнства (аналог міфологем літературних творів про хрестоносців). Мислення Орлика часу написання першої поеми "Alcid Rossyiski..." є традиційним, воно не претендує ще на внесення змін у панівну ідеологію, на творення власних ідеологем. Автор висловив ті ідеї, що значилися на поверхні його свідомості, – а такими були ідеї християнсько- (українсько)-турецького протистояння та захисту єдинокровних братів-християн.

Ці ідеї логічно приводять автора до ствердження позитивної ролі "Нової східної імперії" – "Третього Риму" – "спадкоємців Палеологів" (у свідомості ординарного представника елітарної верстви). З іншого боку: відчуваємо неначе певне занепокоєння "неузгодженістю" прагнень ширших кіл козацької старшини й названої домінуючої міфологеми. Це виразно вчувається у становленні персони Івана Мазепи на друге, але виразно чільне місце: він виступає не просто виконавцем волі російського монарха, але героєм, що самохіть втілює ідеї Провидіння.

Отож, Орлик у першій своїй поемі ще лишень пробує сили як

автор ідеологічних установок, які згодом повинні були лягти в основу самосвідомості козацько-шляхетської верстви – елітарного стану нової України. Проте вже в цьому творі автор панегірика намагається раціонально використати наявний арсенал мистецьких засобів і подати свої персональні ідеї у загальноприйнятній формі, щоб зробити їх надбанням “усіх мешканців роксоланських”.

Розділ III. Збірка Пилипа Орлика “Hippomenes sarmacki...” була опублікована 1698 р. у друкарні Києво-Печерської Лаври, як зазначено на титулі.

Збірка присвячена шлюбові Івана Обидовського й Ганни Кочубівни – дочки генерального писаря Гетьманщини Василя Кочубея. За жанровою формою публікації це є цикл-збірник панегіричних творів, що первісно, очевидно, призначалися для виголошення на урочистостях, але на кінець XVII ст. уже втратили свою “декламаційну природу”.

“Hippomenes sarmacki...” – типовий зразок елітарного мистецтва епохи – “високого бароко”. Література такого кшталту задовольняла естетичні запити вузького кола високоосвічених людей кінця XVII – поч. XVIII ст., відображала етико-естетичні цінності й світоглядні установки національної еліти Гетьманщини.

Поетика твору великою мірою, а може й насамперед, визначається власне політичними потребами часу. Пилип Орлик черпає засоби художнього зображення з розвиненої традиції епічної творчості: саме з українського епосу кінця XVI – поч. XVII ст. запозичені ним сюжети про Ганнібала, про Ясона і Медею та інші. Важливу роль у здійсненні авторського задуму відіграють парафрази Горатіанських мотивів, у даному разі – “*pyramidum altius*”, як вони означені у тексті дисертації. Саме за допомогою цього мотиву Орлик утверджує ідею невмирущості слави, що була рушієм мотто лицарського етосу.

Віршований текст надзвичайно ускладнений метафорами, що істотно утруднює прочитання твору. Орлик справедливо зауважує, що він “черпав” з “цілої Пандіони” – тобто, використовував усе

багатство античної міфологічної ономастики. Іноді навіть важко "вилуштити" ідею, закладену в окремих відтинках поетичного тексту: ампліфікації, хіази та інші синтаксичні конструкції розмивають тематичну канву й утруднюють сприйняття розвитку фабули. Пилип Орлик часто використовує антитезу – головний засіб барокової поезії, що коріниться в особливостях світогляду епохи.

Цікавим засобом сугестії є профетичне ствердження конструктивності намірів володаря й водночас окреслення програми вимог до нього. Вище вже йшлося про роль писемного тексту у контексті свідомості доби бароко і про можливий вплив літературних творів на сучасників.⁹

Безумовно, цікавою є ідея автора збірки порівняти новоодружених Яна Обидовського, племінника й політичного спадкоємця гетьмана Мазепи, й Ганну Кочубеївну, доньку генерального писаря, з Енеєм та Лавінією – персонажами римської міфології, що стали головними дійовими особами Вергілієвої "Енеїди". Такий – "літературний" – спосіб легітимізації новостворюваної державної структури використовували чи не всі європейські народи.

Основний принцип мистецтва високого бароко – це прагнення якомога більше абстрагуватися від самого об'єкту опису, намагання подати "предмет вірша" – тему твору – через складну сув'язь асоціацій, алюзій з античної міфології, вводячи алегорії-знаки як специфічний засіб поетичного відтворення. Як зауважує Дмитро Чижевський, типовий бароковий стиль – це "вікінченість форми, повторення, паралелі, антитези, "реторика" і бажання вразити читача оригінальною формулювання думки."¹⁰ Автору збірки "Hypomenes sagmaki..." притаманний увесь арсенал поетичних, чи, радше, риторичних засобів. Сугерувати, вразити – таке основне завдання творчості епохи бароко. На перший план виступає момент гри. Таким чином закладались основи новітнього красивого письменства, поезії у сучасному розумінні.

⁹ Див. примітку 3.

¹⁰ Чижевський Дм. Історія української літератури. - Кн. 2. - Прага, 1942. - С. 106.

Орлику притаманний новаторський, проте теоретично вивіреним підхід до побудови твору. Він був блискучим стилістом, глибоким аналітиком, талановитим творцем образів, але насамперед – добрим знавцем теорії словесності, яку він успішно застосовував у своїй творчості, а також – винахідником, чи, радше – вдосконалювачем жанрових форм. Фабула для Орлика – це насамперед той матеріал, з допомогою якого він доносить свої ідеї до реципієнта. Замисел Орлика охоплює усі рівні поетики: філігранна обробка твору відчутна на лексичному, синтаксичному та ідейно-тематичному рівнях. Усі художні засоби його творів є питомо бароковими, вони продиктовані тогочасними естетичними смаками і канонами.

Найбільший інтерес у складному лабіринті фабули збірки становлять чотири "парагони" – чотири віршовані твори більшого обсягу, розділені поміж собою алегоричними картинками й емблематичними віршами.

Увесь комплекс творів пронизаний декларацією сукупності чеснот, котрі були у літературній, міфологізованій традиції підставою шляхетності, значимості, суспільного авторитету. Таким чином Пилип Орлик надає своєму твору не лише стисло панегіричного звучання (*laus regis*, - у нашому випадку – похвала "князю-молодому"), а творить широке полотно епічного звучання, де відображає світоглядні пріоритети свого часу, постулюючи їх водночас як еквівалент того, що ми нині можемо визначити терміном "культурна національна традиція".

Крім того, автор, на мою думку, мав мету створити епічний твір, що сприяв би сакралізації нової державної структури – Гетьманщини. Орлик намагається сугерувати реципієнту ідею святості шлюбного союзу і таким чином легітимізувати новітню династію ймовірних володарів краю. Про це свідчать безпосередні номінації героїв, а також численні звернення до Івана Мазепи – "Альціда". На початку кожного з парагонів повторюється цитата, у якій Орлик говорить про символізм відтворення подій у його творі ("*symbolicznq adumbratıey wykonterfetowany*"). "Чотирикнижжя" – це і є головний

засіб сугестії ідеї легітимності. Зауважмо, що у "чотирикнижжі" викладена поетична візія життєпису героя на тлі викладу підставових етичних категорій, властивих козацькій старшині, а не описується сам факт шлюбу. У "чотирикнижжі" лиш принагідно згадується ім'я Ганни Кочубеївни; у фокусі авторської уваги постійно перебувають суспільнозначні випадки особистої долі Івана Обидовського, що був офіційно номінованим на наступника гетьманського уряду по Мазепі. Очевидно, саме "чотирикнижжя" і слід вважати основним твором збірки, який неначе обрамлений емблематичними віршами і творами весільно-панегіричної тематики. Та й сама назва твору – "Hippomenes sarmacki..." – підказує, що в центрі уваги Орлика була особа Івана Обидовського, а не сам факт шлюбу, котрий він використав принагідно для втілення своєї мети.

Річ ясна, що це не визначає ставлення самого Орлика до інституту сім'ї. Навпаки, він розширює сферу лицарського етосу, вводячи до переліку чеснот мілітарної верстви вірність у подружньому зв'язку. Це не просто риторична декларація, – таке тлумачення категорії вірності, екстраполяція моральної вартості суспільного значення на особисте життя, корениться у національному світогляді українців, що відводить особливу роль жінці – дружині – в житті чоловіка й розвитку роду як основного носія й охоронця неперервності культурної традиції нації.

Отож, можемо ствердити, що задумом Пилипа Орлика було втілити у своєму творі питому український світ, що мав би витворитись у результаті існування династії Мазеп. З такої позиції акт шлюбу Івана Обидовського та Ганни Кочубеївни є символічною ініціацією цього нового світу.

Пилип Орлик володів небуденним хистом письменника. Його таланти виявляються не лише на рівні "чуття слова" – у досконалії стилістичній формі поем, а й у бароково ускладнених, а проте цілком логічно, з прекрасним знанням "ars" розбудованих макрофабулах його творів.

Використання принципу "чотирикнижжя" як одного з основних

засобів сугестії провідної ідеї твору демонструє глибину синтезу Біблійного передання та національно-культурної традиції українців.

Розділ IV. Конституція 1710 року. "Уклад прав і вольностей Війська Запорозького та угоди..." (інакше – "Конституція України 1710 року", чи теж "Конституція Пилипа Орлика" – за іменем основного автора Документу, або "Бендерська конституція" – за місцем ратифікації), не зважаючи на довготривале забуття в Україні та поза її межами, є одним з найцікавіших історико-культурних документів української нації.

Офіційна назва Конституції 1710 р. – "Pacta et constitutiones legum libertatumque Exercitus Zaporoviensis, inter illustrissimum dominum Philippum Orlik, neolectum Ducem Exercitus Zaporoviensis, et inter Generales, Colonellos, necnon eundem Exercitum Zaporoviensem publico utriusque partis laudo conventa ac in libera electione formali iuramento ab eodem illustrissimo Duce corroborata, anno Domini 1710, aprilis 5, ad Benderam" ("Уклад прав і вольностей Війська Запорозького, та угоди, складені поміж ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького і генеральною старшиною, полковниками, а рівно ж і самим Військом Запорозьким, схвалені обома сторонами і скріплені найяснішим гетьманом на вільних виборах урочистою присягою року божого 1710 квітня п'ятого дня у Бендерах").

В укладенні тексту Конституції 1710 р. брало участь ширше коло осіб з числа генеральної старшини, проте основним автором і головним редактором був Пилип Орлик. Документ відображає стан справ в Україні й консервативні прагнення старшини. Що стосується форми Документу, то саме Пилипу Орлику належить пріоритет створення етнополітичної декларації як особливого жанру.

Ця форма – вдосконалений варіант pacta conventa – договору поміж династом й панівними станами. У Конституції 1710 р. враховані інтереси усіх станів українського суспільства, включаючи рядових козаків (шереговців) та "роксоланських посполитих". Затвердження Документу зображене цілком у дусі мистецького

світосприйняття того часу як сакральне дійство колективного суб'єкта (різні стани українського народу), яке покликане ініціювати новий лад і водночас легітимізувати його. У системі тогочасних установок міжнародного права повновартісності й чинності цьому акту й самій Конституції надає підтвердження їхньої істинності – асекураційний диплом Карла XII від 10 травня 1710 р.

Конституція 1710 р., як і слід очікувати від політичного маніфесту епохи бароко, має всі ознаки літературного твору. Це стосується як структури Документу, так викладених у ньому ідей, та й самої форми їхнього викладу, не кажучи вже про стилістичні особливості.

Не зважаючи на назву (Конституція), цей документ відображає не певний стан, а процес-тривання, розвиток змін у складному комплексі моральних вартостей і принципів світосприйняття українців. Саме під таким кутом зору слід сприймати його сьогодні й власне у цьому аспекті він є максимально інформативним.

Твір "Уклад прав і вольностей та угоди..." досконалий у ренесансному розумінні: він милозвучний, стилістично довершений, ритмічно гармонійний. З цього огляду не поступається кращим зразкам античного письменства. Багатоголосся семантичних відтінків, гра співзвуч і відлунь спонукає до глибшого осмислення викладеного у Документі змісту. Конституція 1710 р. призначалася для читання, читання освіченими реципієнтами, котрі були ознайомлені з тим комплексом літературних прийомів і засобів, що їх використовує Пилип Орлик, легко їх впізнавали і могли правильно розставити змістові акценти й зробити слушні висновки, орієнтуючись на позатекстові вказівки – відступи від риторичної норми, гіпертрофовані літературні засоби. Це не означає, що Документ містить елементи тайнопису, він цілком відвертий і однозначний у своїх формулюваннях.

Текст рясніє античними поняттями, риторичними фігурами і тропами, фразеологічними зворотами, а то й просто вишуканими, доречно добрими епітетами. Ці епітети у всіх випадках вживання

створять плеоназм — повтори, нагромадження синонімів. Здебільшого це пари слів, які виражають варіанти або ж різні грані явища тощо. В особливо важливих випадках плеоназми переходять у ампліфікацію або градацію.

У тексті Конституції вжито латинські прислів'я: *tam in saepe, quam in toga* — як в мирний час, так і в час війни; а *capite usque ad calcem* — з голови до п'ят. До прислів'їв зарахуємо і такі вислови, як "fugibundo Marte" — виразний оксиморон, що його можна інтерпретувати, як "підступом [спустишили]" (досл.: "полохливим Марсом"), та *quo violare non erubescant [leges et libertates]* — "чим не посоромились (досл.: не почервоніли) посягнути [на права і вольності]."

Відблиск античної філософської термінології зауважуємо у виразах: *alta rerum intelligentia et experientia munus* — завдяки глибокому розумінню речей і видатному досвіду, а також *solicitam animoolvere curam* — "всім серцем сумлінно дбати."

Текст, особливо це стосується преамбули, побудовано так, щоб збудити увагу читача, спонукати його замислитися над змістом викладених тверджень і категорій. Численні антитези (*exaltat — humiliat*: звеличує — попирає; *demancipiat — vindicat*: визволяє — зневолює; *extollit — deprimat*: вивищує — пригноблює), які до того ж вводять дзеугми, а також згадані вище плеоназми та етимологічні фігури (*castigans castigaverat* — разячий вразив; *numero innumero* — незчисленим числом), — використані для того, аби настроїти реципієнта на вдумливе сприйняття ідей, які Орлик хоче сугерувати. Застосування цих фігур творить звучання найвищого стильового регістру, котрий сприяє сакралізації проголошуваних Документом тверджень.

У пунктах Конституції зустрічаємо багатий лексикон з царини юриспруденції, суспільного устрою, фінансово-податкової системи того часу, а також численні професіоналізми.

Такі вирази, як "saepissimae misera plebs clamat vindicatam, quaerulosque interponit dolores..." ("нераз нужденний народ нарікає,

благаючи спасу і висловлює свої образи і обурення...”), що зустрічаються в основному на початках пунктів, свідчать, що Пилип Орлик не намагався створити юридичний документ у “чистому вигляді”. Буквально кожен пункт починається сполучниками, які вводять підрядні речення (причинові, умовні тощо): quoniam, sicut, si, quod, cum. Це свідчення того, що Пилип Орлик використовує для побудови статей Конституції риторичний досвід – досвід мовленого художнього слова, промови, напучування, тобто, того жанру, який був найпопулярнішим не лише серед освіченої частини українського суспільства, а й серед найширших верств українців: знайомились із тими жанрами принаймні щонеділі в церкві. В книжно-українській версії спостерігаємо те саме явище.

Тенденції мислення і самоусвідомлення, виражені у Конституції на вербальному рівні – свідомому, а також на синтаксичному – гіпотетично підсвідомому, – є свідомством перехідного етапу формування світогляду українців (чи, принаймні, певної частини населення України), коли у національній ментальності генерувалися якісно нові уявлення про світобудову й місце у ній людини (доповнення світоглядної теоцентричної “піраміди” особистісним рівнем). Про це свідчать також наукові розробки того часу.

Через усю Преамбулу змістоутворюючим стрижнем проходить ідея Провидіння, яка козацькою старшиною уявлялася рушієм історичного процесу і водночас критерієм ладу, універсальної гармонії. Бог Орлика є, властиво, сковородинським пантеїстичним Богом-Законом, якому, щоправда, притаманні деякі риси лицарського ідеалу. Саме за допомогою цієї категорії, Бога-Закону, виражена візія козацькою старшиною історичного процесу і вмотивоване право України на духовну автономію й політичну суверенність. Уся історія України, “козацького народу”, починаючи від найдавніших часів, подана як зумовлений параметрами вищого замислу процес оптимізації нації, спрямований на досягнення нею універсального ідеального ладу, одним з можливих різновидів котрого є викладена у Документі система держави.

Кульмінацією преамбули є опис виборів нового гетьмана. Всі елементи цього опису є символічними, вони сакралізують дійство, яке набуває значення ініціації ідеального ладу. Лад – це, в уявленні автора Конституції, таке суспільство, що базується на заслуженому авторитеті зверхників. Преамбула Конституції 1710 р. закінчується твердженням, яке виражає тривалість дії даної угоди. Документ являє собою універсальний закон, обов'язковий до виконання на невизначено тривалий час.

Шістнадцять пунктів, котрі слідують після цього твердження, розкривають зміст "прав і вольностей" – параметри того ідеального ладу, ініціювати котрий покликаний аналізований Документ. Окремі з пунктів постулюють ті зміни, які, на думку генеральної старшини, могли б радикально покращити систему суспільних стосунків в Україні. Основою держави новітнього типу повинна була стати територіально-адміністративна структура Гетьманщини – полковий лад.

Перший пункт Конституції утверджує християнство східного обряду як традиційну державотворчу ідею, яка повинна надати легітимності новоствореній українській державі, правонаступниці Київської Русі. І водночас бачимо у Документі спробу витворити новий державницький світогляд, роль котрого мала б виконувати станова ідеологія української шляхетсько-козацької верстви. Саме для легітимізації цієї нової національної ідеї Пилип Орлик використав концепцію Провидіння, міфологізував у Конституції електоральний акт, який водночас є актом ініціації новітнього ладу.

Текст Конституції побудовано всуціль на антитезах: це і протиставлення різних систем організації суспільства – авторитарної та демократичної (Преамбула; VI пункт), і протиставлення системи Гетьманщини й анархії, "отаманщини" Запорожжя (III), і протиставлення "праведної мети" завоювання свободи, оборони "прав і вольностей" та експансіоністських прагнень сусідніх держав, і навіть протиставлення історичної ретроспективи синхронним для авторів Документу подіям, не кажучи вже про численні випадки вживання

риторичних антитез з метою стилістичного декору тексту Документу. Вектори цих протиставлень фокусуються в одному пункті – це усвідомлення своєї національної окремішності, відмінності від аналогічних етнічних та державних екзистенцій східноєвропейського регіону.

Конституція Української гетьманської держави як літературний твір, без сумніву, є витвором талановитого майстра; він адекватно відображає складні питання, які якраз на порі було вирішувати і робить це у формі, котра максимально сприяє сприйняттю пропонувананих рішень потенціальним реципієнтом. Парадокс ментальності епохи бароко полягає в тому, що Орлику довелося сакралізувати цілком секулярну ідею парламентарного ладу за допомогою есхатологічної концепції Провидіння, аби зробити її зрозумілою для посполитого реципієнта. Щоправда, козацька старшина мислила цілком традиційно (консервативно): викладені у Документі міфологеми, а насамперед есхатологічна візія перебігу історичного процесу, яка й відображена у концепції Провидіння, свідчать про домінування у свідомості козацької старшини теократичних переконань. Секулярні тенденції мислення, типологічно споріднені з т.зв. ренесансним гуманізмом та реформаційними течіями західної Європи, очевидно, не антагонізували з окресленою моделлю світобачення, доповнюючи її.

Еволюція мислення і самоусвідомлення, тенденції котрої виражені у Конституції, є свідомством перехідного етапу формування світогляду українців. Ці явища знайшли своє відображення і в естетичних концепціях, у способах і методах художнього відображення, притаманних цій моделі світобачення.

* * *

Творчість Пилипа Орлика – визначне явище української літератури кінця XVII – початку XVIII ст. Його літературна спадщина відображає особливості менталітету українців тої епохи, що доволі адекватно втілені у способі викладу матеріалу та у специфіці художніх засобів. Рівень виконання творчого задуму свідчить про

неабиякий хист і про високий рівень культури безпосереднього автора – Пилипа Орлика – і всієї суспільної верстви, котра цього автора породила – політичної і мистецької еліти України.

Творчість Пилипа Орлика є зразком "високого бароко" – елітарної літератури провідної верстви Гетьманської України й відображає практично всі провідні ідеологеми і суспільні установки тої епохи. Особливий інтерес становить діахронний аналіз зміни цих ідей та важливості окремих з них для українця кінця XVII – поч. XVIII ст. Цей процес адекватний витворенню політичної самосвідомості українців як протонації.

Отож, до "архитворів" української літератури доби бароко можемо з повним правом зарахувати і польськомовні поеми "Alcides gossiyski..." та "Hippomenes sarmacki...", й писану водночас у кількох мовних версіях Конституцію 1710 р., і колосальний "Діярій" та й шерг епістолярних творів Пилипа Орлика, котрі ще чекають своїх дослідників і шанувальників.

НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЇ ОПУБЛІКОВАНІ СТАТТІ:

1. Літературний текст бароко як відображення світогляду доби (на матеріалі Конституції Української гетьманської держави) // Mediaevalia Ucrainica: Ментальність та історія ідей.- К., 1993.- № 2.- С. 25-35.

2. Перша українська Конституція (Післяслово). // Перша Конституція України Пилипа Орлика. 1710 р. /Під ред. акад. О.Пріцака.- К.: Веселка, 1994.- 77 с. – С. 50-67.

3. Розмова з Ехо: "Hippomenes sarmacki..." Пилипа Орлика. // Mediaevalia Ucrainica: Ментальність та історія ідей.- К., 1996.- № 3.- С. 98 – 119.

Додаткова публікація

3. Конституція Української гетьманської держави // Неділя (Львів).- 1994 р.-№ 26, 27, 29-31, 33.

Trofymuk O.P. The Pylyp Orlyk's creative work of before immigration period (1642-1714). The theses stand for a degree of Candidate of Sciences (Philology) in speciality 10.01.01 – Ukrainian Literature, the T. Shevchenko Institute of Literature Ukrainian NAS, Kyiv, 1996.

The theses are the manuscript. For the first time the research introduces into scientific context the literary creations of P.Orlyk (1642 - 1714) the outstanding political figure of the times of the Second Ukrainian State Hetmanschyna. Poetic and prosaic creations of P.Orlyk, the Constitution of 1710, in particular, are being analysed in the theses in the context of the literary process of the Epoch of Baroque. The basic ideas of the epoch as well as the priority of the national mentality of the Ukrainians of the end of XVII the beginning of the XVIII centuries were determined in the theses.

Трофимук О.П. Творчество Пылыпа Орлыка доэмиграционного периода (1642-1714). Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – Украинская литература, Институт литературы им.Т.Г.Шевченко НАН Украины, Киев, 1996.

Диссертация является рукописью. Исследование впервые вводит в научный контекст литературные произведения Пылыпа Орлыка (1642 – 1714) – выдающегося политического деятеля времен Второго Украинского государства – Гетьманщины (1649 – 1783). В работе анализируются поэтические и прозаические произведения Пылыпа Орлыка, в частности Конституция 1710 г. в контексте литературного процесса эпохи барокко. Определены основополагающие идеи эпохи, а также приоритеты национального менталитета украинцев конца XVII – начала XVIII. вв.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: українська латиномовна, польськомовна література, риторика, бароко.

1020030

AB 36.099